

De Steenuil in 2000

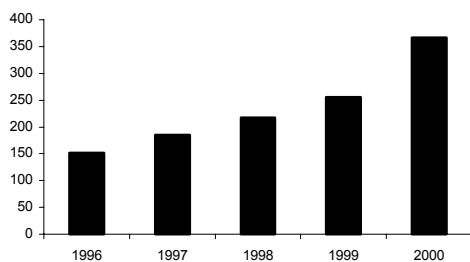
Broedbiologische data aan de hand van de nestkaarten uit 2000

1. Inleiding

Sinds 1996 worden de nestkaarten van de Steenuil die in het kader van het nestkaarten-project ingevuld worden tevens toegezonden aan STONE. In Nieuwsbrief 1 (januari 1998) werden de broedresultaten uit 1996 besproken en in Nieuwsbrief 2 (maart 1999) werd een overzicht gegeven over de jaren 1996 tot en met 1998. Dit artikel bespreekt de resultaten uit 2000. Het jaar 1999 komt in een volgende nieuwsbrief aan de orde.

2. Aantal kaarten en inzenders

Het aantal ingestuurd is in 2000 fors gestegen ten opzichte van de jaren daarvoor. Er werden maar liefst 367 kaarten ingestuurd. De grafiek toont het aantal kaarten in de verschillende jaren.

Figuur 1 Aantal ingestuurde kaarten per jaar

Het aantal inzenders steeg in 2000 tot 35. Vijf inzenders die respectievelijk 35, 43, 46, 39 en 57 kaarten instuurden zijn verantwoordelijk voor bijna tweederde van het totaal aantal kaarten.

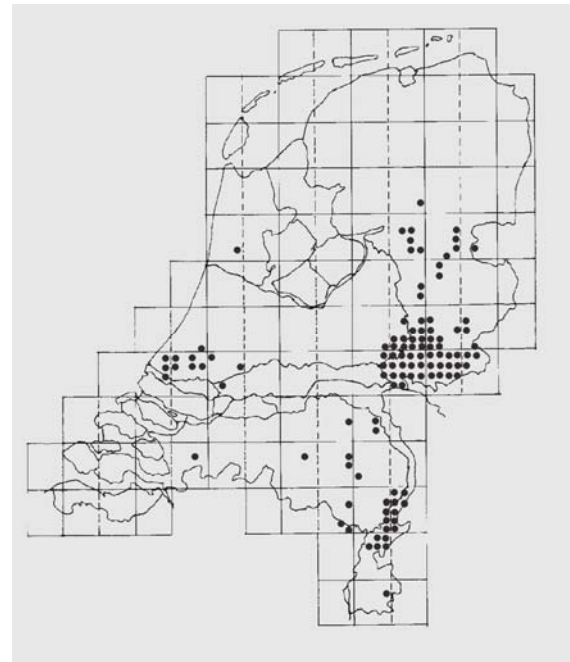
3. Spreiding

De kaarten - en daarmee de gecontroleerde nesten - zijn niet gelijkmatig over Nederland verdeeld. Uit de noordelijke helft zijn nagenoeg geen kaarten binnengekomen en ook uit West-Nederland kwamen betrekkelijk weinig kaarten (32=8,7%).

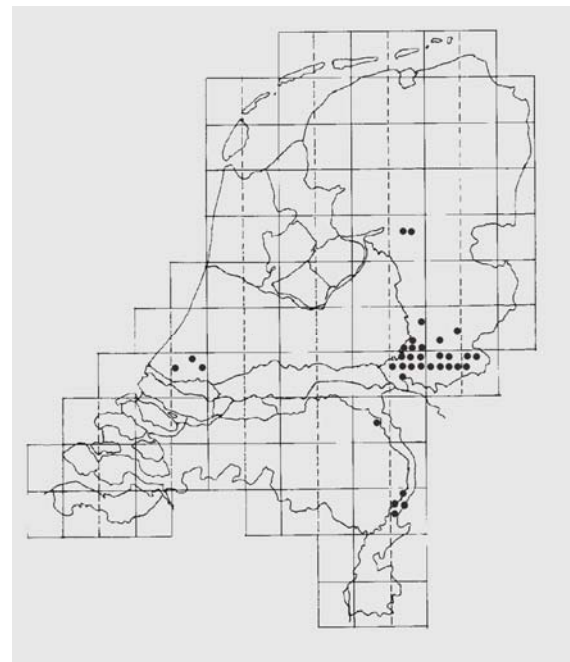
Verreweg de meeste kaarten kwamen uit de oostelijke helft van het land, waarbij met name de Achterhoek en Liemers bijzonder goed vertegenwoordigd zijn met 225 gecontroleerde nesten (61,3%).

Uiteraard hangt dit onder meer samen met het voorkomen en de aantallen van de Steenuil, Desondanks zijn nog steeds goed bezette gebieden als het rivierengebied in het geheel niet vertegenwoordigd. Verheugend is het grote aantal kaarten uit Limburg (53=14,4%).

Onderstaande twee kaartjes brengen de spreiding in beeld op basis van atlasblokken.

Figuur 2 Ingestuurde kaarten per atlasblok. (elke stip staat voor ten minste één ingestuurde kaart)

Figuur 3 Tenminste 4 ingestuurde kaarten per atlasblok. Elke stip staat voor tenminste 4 ingestuurde kaarten

4. Eieren en jongen

Een verstandige Steenuil legt 4 eieren!

Dit zou de titel kunnen zijn van een lezing over het broedsucces van de Steenuil in 2000.

Helaas was slechts eenderde van de uilen zo verstandig. Daardoor leverden 187 legfels waarbij zowel het aantal eieren als het aantal jongen bekend werden, slechts 348 jongen op terwijl er 718 eieren gelegd werden. Een broedsucces van 48,47 procent. Zouden ze allemaal 4 eieren hebben gelegd (dus ook niet 5 of 6, 7 of 8) dan zouden er mogelijk 428 jongen zijn uitgevlogen (59,7%).

Dit zou de conclusie kunnen zijn van genoemde lezing, als we ons tenminste wat creatief rekenwerk zouden durven te veroorloven want:

- de meeste Steenuilen legden 4 eieren (33%)
- 4-legfels mislukten minder dan andere legfel (17,5%)
- 4-legfels leverden gemiddeld het hoogste percentage uitgevlogen jongen op (59,7%)

Rijst de vraag waarom ze dan niet allemaal zo verstandig waren? Voor dat we proberen daarop een antwoord te geven eerst maar eens de cijfers.

Eieren

bij 194 legfels werd de legfelgrootte vastgesteld; wat een gemiddelde van 3,87 eieren opleverde.

Dit is nauwelijks minder dan in de periode 1996-1998 toen het gemiddelde 3,91 bedroeg

jongen

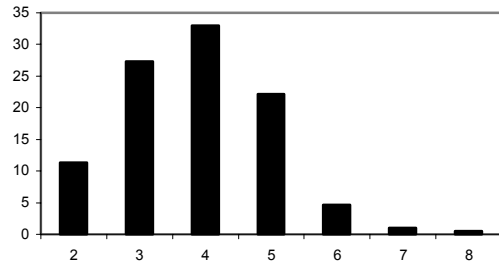
bij 336 nesten werd het aantal jongen vastgesteld, een gemiddelde van 2,32. Dit is wat lager dan het gemiddelde over de periode 1996-1999 (2,58)

legfelverdeling

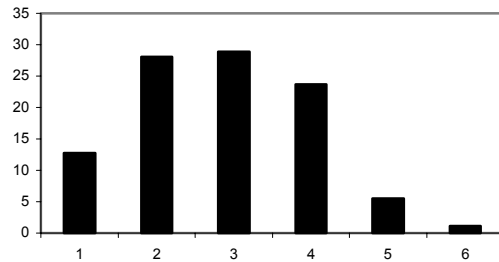
legfels met 4 eieren kwamen het meeste voor, gevolgd door legfels met 3 en 5 eieren (zie figuur 4)

jongen per nest

Bij de meeste nesten vlogen 2 of 3 jongen uit. Ook 4 jongen kwam vaak voor (zie figuur 5).

Figuur 4 Aantal eieren per nest als percentage t.o.v alle nesten

Figuur 5 Aantal (uitgevlogen) jongen per succesvol nest in percentages

nestsucces

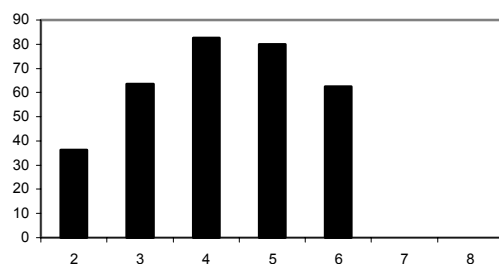
Van 353 nesten werd vastgesteld of er tenminste 1 jong uitvlog. Dat was 291 keer het geval. Het nestsucces bedroeg dientengevolge 82,4 procent.

Als we kijken naar de relatie tussen de legfelgrootte en het nestsucces dan zien we dat legfels met 4 eieren relatief het meeste aantal uitgevlogen jongen opleveren. Legfels met 2 respectievelijk 6 eieren, scoren beduidend slechter.

mislukte nesten

62 nesten mislukten (17,6%)

Nesten met 4 en 5 eieren kenden het hoogste broedsucces. 2-legfels mislukken relatief vaak, bijna 2 van de 3 keer. De twee 7-legfels en het ene 8-legfel mislukten alle.

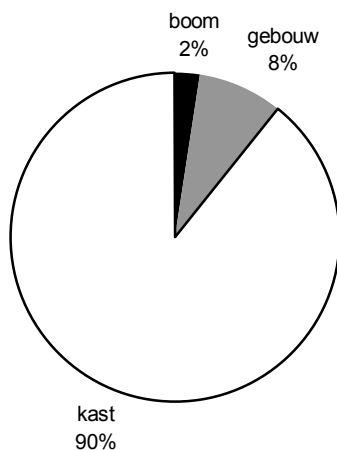
Figuur 6 Nestsucces per legfelgrootte in percentages

De meeste nesten mislukten in de eifase (74,2 procent. Vaak wordt er melding gemaakt van afgestorven embryo's of onbevuchte eieren. Uit het onderzoek van van de Burg naar kerkuileneieren weten we dat me deze laatste constatering voorzichtig moeten zijn, omdat embryo's soms al in een heel vroeg stadium afsterven en dan bij een oppervlakkige observatie niet aangetroffen worden.

Bij de broedsels in de jongenfase moet bedacht worden dat veel nesten na de ringdatum niet meer bezocht zijn, zodat eventuele sterfte na die datum niet in de cijfers tot uitdrukking komt. Uit onderzoek in de Achterhoek is gebleken dat er in sommige jaren (o.a. in 2000) daarna nog aanzienlijke sterfte kan optreden.

5. Nestplaatsen

Zoals in alle jaren het geval was, werd ook in 2000 het grootste aantal nesten in nestkasten aangetroffen.

Figuur 7. Procentuele verdeling van de nestplaatsen

Nesten in bomen leveren weinig broedbiologische informatie op. In slechts 4 van de 9 gevallen is er iets bekend geworden over eieren of jongen. Waarschijnlijk hangt dit samen met de slechte bereikbaarheid van dergelijke nesten.

De in gebouwen gevonden nesten komen voor een belangrijk deel uit de Zuidoost-Achterhoek (42%). Hier wordt veel energie gestoken in het zoeken van nestplaatsen buiten nestkasten om.

6. Regionale verschillen

Uit een vijftal subregio's is voldoende materiaal beschikbaar om een zinvolle vergelijking te kunnen maken.

Het betreft de Liemers (Maarten Hageman), Doesburg (Frans Stam), Zuidoost-Achterhoek (Pascal Stroeken & Ronald van Harxen), Achterhoek-midden (Peter en Wies Beersma) en rond Tegelen in Midden-Limburg (Maeghs)

In de onderstaande tabel worden de legselgrootte, het aantal jongen en het nestsucces gepresenteerd.

Wat direct opvalt is dat het gemiddelde aantal jongen en het nestsucces in de Zuidoost-Achterhoek in negatieve zin afwijken van dat in de andere gebieden. Als enige van de 5 gebieden blijft het gemiddelde aantal jongen (ver) onder de 2. Het verschil met Midden-Limburg bedraagt zelfs meer dan één jong. Reden om eens wat dieper in de getallen te duiken.

Een deel van het verschil wordt natuurlijk direct verklaard door de geringere gemiddelde legselgrootte in de Zuidoost-Achterhoek. Het jaar 2000 was in de Zuidoost-Achterhoek een slecht muizenjaar en minder muizen betekent minder eieren en uiteraard ook minder jongen. Een andere oorzaak ligt in het grote aantal mislukte legfels. In de Zuidoost-Achterhoek mislukten 30 procent van de nesten, tegen gemiddeld 20 procent in de andere 4 gebieden. Opvallend is dat een groot deel mislukte in de jongenfase. In de andere gebieden mislukten veruit de meeste legfels in de eifase. Alleen in de Liemers mislukten ook veel nesten nadat de eieren uitgekomen waren.

Een ander deel van de verklaring ligt wellicht in de bezoekfrequentie en het aantal controles na de ringdatum. Een hogere bezoekfrequentie zal in zijn algemeenheid meer gegevens opleveren, maar brengt tevens een groter risico op verstoring met zich mee.

Gebied	Gemiddelde legselgrootte	N	Gemiddeld aantal jongen	N	nestsucces
<i>Midden-Limburg</i>	4,27	11	2,74	35	77,1
<i>Liemers</i>	4,19	37	2,13	46	78,3
<i>Doesburg</i>	3,83	36	2,41	49	83,7
<i>Zuidoost-Achterhoek</i>	3,81	36	1,68	40	70,0
<i>Achterhoek-midden</i>	3,62	24	2,25	41	78,9
Gemiddeld	3,94		2,24		

Figuur 8. Gemiddelde legselgrootte en aantal jongen in 5 deelgebieden

Gebied	Aantal nesten	Aantal geslaagd	Aantal mislukt	Percentage mislukt	Mislukt in de eifase	Mislukt in de jongenfase
<i>Midden-Limburg</i>	35	28	7	20,0	100	0
<i>Liemers</i>	46	36	10	21,7	50	50
<i>Doesburg</i>	49	40	9	18,4	88,9	11,1
<i>Zuidoost-Achterhoek</i>	40	28	12	30	58,3	41,7
<i>Achterhoek-midden</i>	45	36	9	20,0	77,8	22,2

Figuur 9. Aantal geslaagde en mislukte nesten in 5 deelgebieden

Gebied	Bezoekfrequentie gemiddeld per nest	Percentage nesten dat na de ringdatum is gecontroleerd
<i>Midden-Limburg</i>	1,57	0
<i>Liemers</i>	2,35	91,7
<i>Doesburg</i>	2,00	0
<i>Zuidoost-Achterhoek</i>	4,12	80,6
<i>Achterhoek-midden</i>	1,96	<10

Figuur 10. Bezoekfrequentie en percentage controles na de ringdatum in 5 deelgebieden

De bezoekfrequentie in de Zuidoost-Achterhoek is beduidend hoger dan in de andere 4 deelgebieden. Hoewel er geen directe aanwijzingen voor zijn is het niet ondenkbaar dat dit van invloed is geweest op het aantal mislukte nesten (zie ook: van Harxen 2000).

Alleen in de Liemers en de Zuidoost-Achterhoek is in de meeste gevallen het nest nog bezocht nadat de jongen geringd zijn. In

de andere gebieden is eventuele jongensterfte na de ringdatum niet in de cijfers meegenomen. Deze sterfte kan van wezenlijke invloed zijn op het aantal succesvol uitgevlogen jongen. Maar liefst 20 van de 92 jongen die in het slechte muizenjaar in 2000 in de Zuidoost-Achterhoek geringd werden bleken tijdens de nestfase nog na de ringdatum te zijn gestorven. Dit komt overeen met bijna 22 procent! In het goede muizenjaar

2001 was dit percentage beduidend minder, maar bedroeg toch nog 4,5 procent.

Het relatief hoge aantal jongen in Midden-Limburg, Doesburg en Achterhoek-midden dat per nest uitvliegt zal dan ook positief beïnvloed zijn door de geringere bezoekfrequentie en het (nagenoeg) ontbreken van nacontroles.

Ronald van Harxen

INFORMATIECENTRUM OVER STEENUILEN EN AGRARISCH NATUURBEHEER GEOPEND

Op 9 juli 2001 is in Oldehove officieel het informatiecentrum Lammerburen geopend. Dit gebeurde na de feestelijke openingshandeling door de Groningse ge deputeerde mw. R. Jansen. De dag stond tevens in het teken van het herstel van een afgegraven deel van de Reitdiepdijk, het herstel van een voormalige wadpriel en de restauratie van een schotbalkensluisje op het akkerbouwbedrijf van de familie Haack.

Het informatiecentrum, gevestigd in de voormalige paardenstallen van de boerderij van de familie Haack, is gewijd aan de steenuil, agrarisch natuurbeheer en het landschap van NW-Groningen.

Het centrum bevat ondermeer:

- een vaste expositie over de situatie van de steenuil in Groningen en over agrarisch natuurbeheer;
- voorlichtingsmateriaal over subsidiemogelijkheden en regelingen voor beheer en bescherming van natuurwaarden in het landelijk gebied en specifiek voor de steenuil in Groningen;
- informatie over agrarische natuurverenigingen zoals 'Wierde & Dijk' en 'Stad & Ommeland';

- video's over agrarisch beheer van natuur en landschap en over steenuilen;
- toeristische informatie over de streek;
- en is er ruimte voor wisseltentoonstellingen.

Praktische informatie over agrarisch natuurbeheer en rondleidingen over het bedrijf worden verzorgd door de heer en mevrouw Haack. Zij zijn tevens de beheerders van het informatiecentrum. Naast het geven van voorlichting wil Lammerburen een stimulerende rol gaan vervullen ten aanzien van een ruimere toepassing van agrarisch natuurbeheer en in de totstandkoming van meer agrarische natuurverenigingen. Daartoe biedt het centrum buiten de openingstijden ruimte voor vergaderingen, bijeenkomsten en lezingen.

Het centrum is tot stand gekomen op initiatief van de familie Haack. De heer J. E. Haack is akkerbouwer met al vele jaren oog voor de aanwezige natuurwaarden op zijn bedrijf. De boerderij is de oudst bekende broedplaats van steenuilen in de provincie Groningen. Het informatiecentrum is ingericht door Landschapsbeheer Groningen en de Steenuilwerkgroep Groningen. Realisatie van het centrum is mogelijk gemaakt met financiële steun van de Provincie Groningen.

Lammerburen is van half april tot half oktober iedere zaterdag geopend en voor groepen op afspraak (0594-591474). Het centrum bevindt zich aan de Electraweg 4 in Oldehove, niet ver van het gemaal De waterwolf in Electra.

De mobiele info-panelen over de steenuil en over agrarisch natuurbeheer zijn in de winterperiode beschikbaar voor andere doeleinden. Informatie hierover bij resp. Jan van 't Hoff (0596-571832) en Rinus Dillerop (050-5345199)

